

Helsedirektoratet
postboks 220, Skøyen
0213 OSLO

v/ Anne Nikoline Ørstavik

Unntatt offentlighet

Vår ref:
26/00060-3

Saksbehandler:
Eline Skogerbø Sørhaug

Dato:
11. mars 2026

Svar på høring - Faglig rammeverk for rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge under 18 år

Organisasjonens navn	Barneombudet
Kontaktperson	Eline Skogerbø Sørhaug

Utkast til Rammeverk for rettspsykiatrisk undersøkelse av barn og unge under 18 år

Innhold i utkast	Skriv innspillene deres her
1. Rammeverk for rettspsykiatrisk undersøkelse av barn og unge	

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

i. Innledning	Barneombudet støtter arbeidet med å utvikle et eget rammeverk for rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge. Et slikt rammeverk er nødvendig for å sikre systematikk, transparens og likeverdig praksis i et felt hvor kunnskapsgrunnlaget er begrenset, og hvor vi gjennom innsyn i saker har sett stor variasjon i metodebruk og kompetanse. For eksempel har Barneombudet gjennom dialog med ulike fagmiljøer fått bekreftet at det er mangel på kompetanse om utvikling av psykoselidelser hos ungdom. Det er positivt at utkastet tydeliggjør at barn ikke kan vurderes som «små voksne». Vi anbefaler at innledningen forankres enda tydeligere i barnekonvensjonen artikkel 3 (barnets beste), artikkel 12 (rett til å bli hørt) og artikkel 40 (rettferdige, barnevennlige rettsprosesser). I tillegg bør det vises til Grunnloven § 104. I oppramsingen av hvilket regelverk rammeverket er utarbeidet innenfor er det vist til forskrift om rettspsykiatriske undersøkelser og sakkyndige § 6. Vi mener at det må vurderes om det også skal vises til § 2 som omhandler krav til sakkyndiges kompetanse. Rammeverket bør inneholde tydelige anbefalinger til hvordan barnets beste skal vurderes, hvordan barnet skal informeres på en barnevennlig måte og hvordan medvirkning skal sikres og dokumenteres.
ii. Bakgrunn for utarbeidelsen	Bakgrunnskapittelet beskriver kunnskapsmangel og kompleksiteten i feltet godt. Det vises til Barneombudets gjennomgang av saker der barn har vært fengslet (2016–2019), som viser betydelige variasjoner i kvaliteten på rettspsykiatriske vurderinger, manglende barnefaglig kompetanse og utfordringer knyttet til vurdering av psykoseutvikling hos unge. Dette bør omtales eksplisitt som et grunnproblem rammeverket forsøker å avhjelpe, med tydelige krav til både kompetanse og metode.
iii. Overordnede mål for rammeverket	Målene bør suppleres med målbare kvalitetskrav: • Basert på barneombudets funn etter gjennomgang av saker der barn er fengslet i perioden 2016-2019 mener vi at minst én sakkyndig skal ha dokumentert barnefaglig kompetanse. Slik vi ser det er dette også i tråd med forskrift om rettspsykiatriske undersøkelser § 2 andre ledd, hvor det står at: «minst én av de sakkyndige når de er flere, skal være godkjent spesialist på et fagområde som er relevant for den rettspsykiatriske undersøkelsen den eller de sakkyndige skal gjennomføre». • Bruke anerkjente metoder for vurdering av blant annet fungering, evner og voldsrisiko • Ved mistanke om psykose må vurderingen inkludere gjentatte observasjoner, komparentopplysninger og vurdering av behov for døgnobservasjon. • Risikovurderinger i forvaringssaker må beskrive usikkerhet eksplisitt og bygge på validerte, aldersadekvate verktøy.
iv. Mandat	Vi forstår det slik at mandatet er gitt i tildelingsbrevet til Helsedirektoratet for 2024. Der står det at: «Helsedirektoratet bes om å utarbeide anbefalinger/veiledningsmateriell for rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge. Oppdraget bør gjøres i samarbeid med Kompetansesentrene for sikkerhet-, fengsels- og rettspsykiatri (SIFER) og Nasjonal enhet for rettspsykiatrisk sakkyndighet (NERS).» Slik vi ser det er et rammeverk for rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge under 18 år innenfor mandatet i tildelingsbrevet.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

	Samtidig kan vi ikke se at det er gjort noen tolkning eller vurdering av mandatet i forbindelse med utarbeidelsen av rammeverket. Det er dermed vanskelig for Barneombudet å kommentere noe mer på dette punktet.
2. Det særegne ved rettspsykiatriske undersøkelser av barn og unge	
i. Utviklingsforankret vurdering av psykisk tilstand på gjerningstidspunktet	Vi er enige i at det er viktig å ta høyde for både utviklingsalder og kronologisk alder ved rettspsykiatriske undersøkelser av barn under 18 år. Dette forutsetter at de sakkyndige som gjennomfører vurderingene har kunnskap om barns utvikling og hvordan de forholder seg til barn etter utvikling og alder.
ii. Utfordringer med å vurdere psykiske lidelser	Vi er enige i utfordringsbilde som skisseres i rammeverket. Det er særlig viktig å presisere at barn skiller seg fra voksne, og at de derfor må vurderes ulikt. Samtidig henger dette sammen med punktet over. Barn og unge er også ulike etter hvilken alder de har, og må vurderes deretter. Igjen vil vi påpeke at dette krever barnefaglig kompetanse.
iii. Trianguler kilder og dokumenter bredt	Vi er enige i at det er viktig å innhente informasjon fra flere instanser for å få et helhetlig bilde av barnet. I overskriften på dette punktet står det at det skal dokumenteres bredt, men slik vi ser det er det ikke redegjort for hva som skal dokumenteres og hvordan. Dokumentasjon sikrer etterprøvbarehet, og det er derfor viktig at rammeverket sier noe om hva som skal dokumentere og hvordan. I tillegg til å dokumentere hvilken informasjon som har blitt innhentet er det for eksempel viktig å dokumentere informasjon som ble forsøkt innhentet, men som det ikke var mulig å få tak i og hva som var grunnen til det.
3. Den rettspsykiatriske undersøkelsen	
Innhenting av relevant informasjon	<u>Språk</u> Vi merker oss at stor deler av rammeverket under punktet «Den rettspsykiatriske undersøkelsen» er på bør-nivå. Vi forutsetter at det er gjort en vurdering av at dette etter det relevante lovverket er bør og ikke skal-plikter. Vi har også forståelse for at dette ikke skal være et normerende produkt fra Helsedirektoratet, Samtidig er det verdt å merke seg at når store deler av rammeverket er utformet på et bør-nivå, kan det være vanskelig å oppnå ønsket effekt og bruk av rammeverket. <u>Barns rett til medvirkning i sin egen sak</u> Rammeverket sier ikke noe om hvordan barn skal få vite at det innhentes informasjon om dem fra andre instanser. Etter Grunnloven § 104 (1) og barnekonvensjonen 12 har barn rett til å bli hørt i saker som gjelder dem, og deres mening skal tillegges vekt etter deres alder og modenhet. I Barneombudets rapport «Å eie sin egen historie» påpekte barn viktigheten av å få god nok informasjon om sin egen sak. De sa

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

	blant annet at «vi får ikke god nok informasjon om vår egen sak, hva hjelperne gjør eller hva de vet om oss. Informasjonen vi får kan være vanskelig å forstå, og hjelperne bruker ofte fagbegreper som vi ikke forstår» og at «Når vi ikke blir involvert mister vi motivasjonen til å hjelpe oss selv og til å ta imot hjelp, og vi mister tilliten til både hjelpen og hjelperne. Vi får lyst til å gi opp». Når det hentes inn informasjon om et barn er det viktig at barnet får alderstilpasset informasjon om dette. Dette er viktig slik at barna opplever å være involvert i prosessen, vet hvilken informasjon som deles og hva formålet med dette er. På den måten vil barna kunne oppleve trygghet og tillit til systemet.
i. Planlegging av undersøkelse	I rammeverket står det at foreldre, verge og andre må være involvert i planleggingen, men vi kan ikke se at det står noe om at barna selv skal være involvert. Vi mener det må vurderes om og hvordan barn skal få være med i planleggingen av undersøkelsene. Som i punktet over handler dette også om å gi barna mulighet til å være involvert, noe som kan skape trygghet og tillit til systemet.
ii. Gjennomføring av undersøkelsen	<u>Enhetlig metodebruk</u> I barneombudets funn etter gjennomgang av saker der barn er fengslet i perioden 2016-2019 konkluderte vi blant annet med at i de tre sakkyndigerklæringene som ble gjennomgått var det varierende bruk av metoder og testinstrumenter som ble benyttet for å vurdere både tilregnelighet og framtidig risiko for gjentakelse av alvorlig kriminalitet. Etter vår gjennomgang mente vi derfor at det kan være behov for klarere faglige retningslinjer som sikrer metodiske minimumsstandarder for de rettspsykiatriske sakkyndige ved vurderinger av mindreårige. Vi mener derfor det er viktig at rammeverket er tydelig på metoder for undersøkelsene og at det må være krav om å vise til metodene som er brukt i gjennomføringen av undersøkelsen. <u>Observasjoner</u> Det er bra at rammeverket viser til at det i noen tilfeller kan være riktig med observasjon på egent institusjon etter Straffeprosessloven § 167. Vi ønsker å presisere at egent institusjon må være et sted med særlig barnefaglig kompetanse. Dette ville gi mulighet til å observere den siktede over tid, bygge en relasjon og gjøre forsvarlige og gode vurderinger. Relasjonsbygging og jevnlig kontakt med barnet over en viss tid ha innvirkning på kvaliteten på sakkyndige vurderinger. Dette er sentrale anbefalinger som vil kunne ha stor betydning for barns rettssikkerhet, og bør derfor omtales bredere i rammeverket. <u>Endringer i teksten</u> Til punkt 1. Kartlegging gjennom samtale og punktet om «Den sakkyndige bør innhente opplysninger om følgende tema (ikke uttømmende)». Kan endres til: «Eksempler på opplysninger den sakkyndige bør innhente». Til punkt 3. Observasjon og punktet om situasjoner å observere (ikke uttømmende liste). Her bør teksten endres til «Eksempler på situasjoner som kan observeres».
4. Andre innspill	

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

i. Implementering av rammeverket	Barneombudet ønsker å poengtere viktigheten av god implementering. For å være sikre på at rammeverket blir godt kjent og brukt, er det viktig at det legges en plan for hvordan rammeverket skal implementeres. Vi kan ikke se at det er vist til en slik plan, annet enn hvor rammeverket skal publiseres når det er ferdig.
----------------------------------	---

Med vennlig hilsen

Mina Gerhardsen
barneombud

Eline Skogerbø Sørhaug
rådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo